

POKRETI, BORBE I AKCIJE BRIGADE DO ODLASKA U KALNIČKO GORJE

Tridesetprvog ožujka 1943. okončana je ofenziva »Braun«. Nekoliko dana ranije 16. brigada, zajedno s 18. brigadom, probila se preko Ravne gore i Krndije i prešla na Dilj-planinu. A kad je ovdje uspješno okončala nekoliko borbi ponovno se našla na Ravnoj gori, gdje je 3. travnja napala na 2. brdske domobranske divizije u Gornjim Borkima. Plijena nije bilo, ali je neprijatelj protjeran s toga sektora i nije se više vratio.¹ Slijedeća dva dana, 2. i 3. bataljon 16. brigade ostali su na odmoru u selu Donjim Borkima i Bijeloj (sekcija Bjelovar i Podravska Slatina 1:100.000). Poslije odmora od nekoliko dana 16. brigada (bez 1. bataljona) prelazi na južne padine Ravne gore i ovdje u njen sastav ulazi i 1. bataljon.

Na ofenzivu se brzo zaboravilo. Pjesme i igre smjenjivale su se s obukom, koja je sad živnula i za kratko vrijeme jedinice su bile spremne na nove napore. Uostalom, već za 7. travanj predviđena je akcija na Bučko Kamensko, koju će izvoditi 12. brigada, a 16. će obezbjeđivati taj napad. U uporištu je bilo oko 300 domobrana.

¹ Izvještaj štaba 4. divizije od 15. travnja 1943. godine. Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 75, str. 231.

U ovoj akciji 16. brigada je dobila ove zadatke.

- Na liniji Mrkoplje — Kamenski Šušnjari, od Zvečeva je zatvarao pravac 2. bataljon, a imao je zadatak da poruši nekoliko mostova i prekopa put na više mjesta i tako ne dozvoli neprijatelju da iz Zvečeva probije naše položaje i pomogne posadi u Bučkom Kamenskom;

- Prvi bataljon je zaposjeo položaje na k. 327 (stari banditski rovovi iznad Bučkog Kamenskog), sa zadatkom da sa tog pravca štiti leđa 12. brigadi i ne dozvoli neprijatelju da pobjegne preko k. 327;

- Treći bataljon, kao divizijska rezerva, upućen je u Nježice² (sve sekcija Slavonska Požega 1:10000).

Neprijatelj je pokušao da se izvuče još prije početka napada 12. brigade, ali je naišao na zasjedu bataljona 18. brigade i tu ostavio 3 puškomitraljeza, 20 pušaka, 2 kare pune topovskih granata i 16 leševa. Propao je pokušaj neprijatelja da pobjegne u Slavonsku Požegu.³

Bataljoni 16. brigade ovog puta nisu imali priliku da se bore, jer na njihove položaje neprijatelj nije naišao, ali odmah poslije toga oni kreću na Ravnu goru. Naime, već idućeg dana 12. i 17. brigada organizira napad na 4. gorski zdruk u Bučju.

Dok su 12. i 17. brigada vodile borbu sa domobranima u Bučju,¹ 16. brigada je držala položaje na liniji: Veliki Javornik tt 718-Metla k. 778 — Krševine k. 787 (sekcija Podravska Slatina 1:100.000), sa zadatkom da spriječe udar neprijatelja od Zvečeva u leđa našim jedinicama koje su napadale. Ni ovom prilikom neprijatelj nije naišao i borci 16. brigade su ostali na položajima dok im nije stiglo naređenje za povlačenje, tj. do posljednjeg sata 8. travnja, a izdao ga je Operativni štab za Slavoniju.⁵

² Isto, dok. 25, str. 70—71.

³ Riječ je o dijelovima 4. gorskog zdruha 1. gorske divizije. Naređenje Operativnog štaba za Slavoniju od 6. travnja 1943.

Isto, str. 68.

⁴ Dvanaesta brigada, nakon deset sati borbe, protjerala je neprijatelja i tom prilikom izbacila mu iz stroja blizu 100 vojnika.

Isto, dok. 35, 36, 71 i 88.

⁵ Naređenjem Operativnog štaba za Slavoniju od 8. travnja 1943. prestao je djelovati Operativni štab za Slavoniju, a ponovo je počeo funkcionirati štab 4. divizije.

Isto, dok. 36, str. 104.

Šesnaesta je za odmor ponovo dobila Bijelu i Donje Borke. Ovdje je imala sve uvjete za dobru ishranu i smještaj. Ostale jedinice 4. divizije raspoređene su u sela koja je neprijatelj većim dijelom opljačkao ili uništio, pa »... u nedostatku prehrambenih artikala 12, 17. i 18. brigada dovoziće sebi artikle iz najbližih hrvatskih⁶ sela.«

Odmor u Borkima i Bijeloj intenzivno je korišten za učvršćenje i organizaciono sređivanje jedinica. U štabu 4. divizije razrađen je plan vojnostručne obuke i on je podešen podređenim jedinicama. U planu je predviđena obuka iz ratne službe, nastave gađanja, stražarske službe, a planirane su i teme iz partizanske taktike.⁷

U Borkima i Bijeloj sa starješinama je razrađeno i tzv. uputstvo Ministarstva domobranskih oružanih snaga, upućeno svim domobranskim jedinicama. Do ovog dokumenta štab 4. divizije je došao preko zaplijenjene pošte iz aviona oborenog nedaleko od Grubišnog Polja.⁸

Uveče 15. travnja jedinice 16. brigade odlaze u ekonomsku akciju u Pitomaču i Podravske Sesvete. Akcija je uspjela u svakom pogledu, ali zbog toga brigada nije učestvovala u jednoj od najsajajnijih pobjeda slavonskih jedinica do tog vremena. Istog dana kad je 16. brigada polazila u ekonomsku akciju, vojni komitet⁹ iz Daruvara javio je da je Slavonski domobranski zdrug krenuo iz Slavonske Požege radi »čišćenja« slobodne teritorije i 15/16. travnja zanoćio u Kamenskim Šušnjarima u namjeri da slijedećeg dana »čisti« južne padine Ravne gore.

Štab 4. divizije je odmah reagirao. Uputio je sve raspoložive snage na sektor Kamenskih Šušnjara radi opkoljavanja i uništenja neprijatelja na otvorenom polju. Naime, planirano je da se ujutro, 16. travnja, na položajima

⁶ Srpska sela na oslobođenoj teritoriji bila su opljačkana. Arhiv, reg. br. 12-1, k. 470.

⁷ Isto, reg. br. 26/8, k. 907.

⁸ Isto, reg. br. 9/15, k. 907A.

⁹ Ovi komiteti formirani su u svim većim neprijateljevim uporištima u Slavoniji, a sačinjavali su ih uglavnom pripadnici domobranstva simpatizeri NOP koji su održavali vezu s partijskim organizacijama na terenu i obavještavali ove o namjerama neprijateljskih štabova. Isto tako oni su za partizanske jedinice pribavljali oružje, municiju i drugi ratni materijal.

Zbornik, tom V, knj. 14, dok. 107, str. 110.

sjeverno od Kamenskih Šušnjara sačeka neprijatelj da izađe iz sela i krene uz južne obronke Ravne gore u pravcu Zvečeva, pa da ga se tek onda napadne.¹⁰

Bataljoni 12. brigade prvi su prihvatili borbu s domobranima i ustašama¹¹, koji su se kretali u pravcu Kamenskog Vučjaka. Gotovo u isto vrijeme borbu je prihvatila i 17. brigada kod Mrkoplja s 4. bataljonom istog puka.¹²

Poslije šest sati borbe 12. brigada je potpuno razbila domobranksu kolonu koja je nadirala u njihovom pravcu. Borci 17. brigade vodili su borbu još duže, ali su i oni iz nje izašli kao pobjednici.

U borbi kod Kamenskih Šušnjara zarobljeno je 590 domobrana i 9 oficira. Pored toga, neprijatelj je imao i 120 mrtvih i ranjenih vojnika, oficira i podoficira. Dvanaesta i 17. brigada imale su 3 mrtva, 4 ranjena, a nestao je jedan delegat voda. Zaplijenjena su 3 topa od 100 mm sa 200 granata, 5 teških minobacača sa 300 mina, 11 teških mitraljeza, 16 puškomitraljeza, preko 500 pušaka sa preko 150.000 metaka.¹³

Dan poslije pobjede kod Kamenskih Šušnjara štab 4. divizije izdaje 16. brigadi zapovijest za pokret sa zadatkom da posjedne položaje iznad Mrkoplja i Vranova (s jednim bataljonom), a na vrhu Ljutoča (k. 695) s dva bataljona. Do pokreta i posjedanja ovih položaja nije došlo odmah, jer je štab divizije na prijedlog štabova 12. i 16. brigade unekoliko izmijenio svoju odluku. On o tome, 21. travnja, između ostalog, piše: »Na osnovu predloga Štaba XII i XVI opravdanim stvarnim razlozima, mijenja se raspored 12. i 16. brigade utoliko što će ova posljednja posjesti položaj: Ljutoč — Vrani kamen — Petrov vrh i sa Brkinom¹⁴ četom držati Skupidušu i Gusti rastik — sa zadatkom da štiti naše bolnice od Vočina i Daruvara.«¹⁵

¹⁰ Izvještaj štaba 4. divizije od 15. travnja 1943.

Isto, str. 232.

¹¹ Ustaše su se nalazile uz artiljeriju i osiguravale ju.

Isto, knj. 13, dok. 52, str. 258.

¹² Četvrta domobranksa bojna imala je naziv Begićeva bojna, a bio je u sastavu 1. slavonskog domobranskog zdruza.

¹³ Isto. knj. 14. dok. 107, str. 310; Arhiv VII., reg. br. 5-3, k. 908.

¹⁴ Narodni heroj Paja Ogrizović Brko. Poginuo u jesen 1943.

¹⁵ Arhiv VII., reg. br. 6-1/1, k. 892.

Ostale brigade su dobile zadatak da na mjestima prebivališta i u širem rejonu izvrše ekonomske akcije u korist bolesnih i ranjenih. U tom duhu štab 4. divizije piše: »Štabovi brigada skupljače što više lakše i bolje hrane za svoje bolesne i ranjene drugove iz brigade i odašiljati im direktno, po svojim drugovima te pakete u bolnice i ambulante«. I dalje »... poduzeti sve mjere da se smještaj, udobnost, i uopće život naših ranjenih drugova u bolnici popravi«.

Tih dana formirani su po brigadama pionirski vodovi i diverzantske grupe; naređeno je da se formiraju i bolničke čete, a u mjestima boravka i ambulante jedinica.

U 16. brigadi dotad je postojao prateći vod, a nakon ovog naređenja formirana je prateća četa sastavljena od voda minobacača i voda mitraljeza. Komandir čete bio je Ivan Dobša, a komesar Herman Furlan.

Od naoružanja 16. brigada je u to vrijeme imala: 540 pušaka, 3 teška mitraljeza,¹⁶ 28 puškomitraljeza,¹⁷ jedan teški minobacač, 6 lakih minobacača i 40 pištolja.¹⁷

*

Krajem travnja štab 4. divizije, za rad u jedinicama, daje opširna uputstva i u njima insistira na strogom izvršavanju naređenja i neprekidnom učenju i izvlačenju iskustava iz vlastitih grešaka. Pored toga, članovi štabova moraju služiti za primjer svim potčinjenima; stariji i iskusniji trebaju na vrijeme pomagati mlađim i neiskusnijim drugovima; disciplina se zasniva na elementima svijesti, rečeno je u uputstvu.

U svom sažetom izvještaju Glavnom štabu Hrvatske, o situaciji u svojim jedinicama u toku travnja 1943. godine, štab 4. divizije između ostalog piše:

»Poslije neprijateljske ofanzive, koja je potpuno skrahirala, kao i poslije strašnog poraza Slavenskog domobranskog zdruga, na našem sektoru nije bilo neprijateljskih pokreta niti borbe.

¹⁶ Poslije pobjede kod Kamenskih Šušnjara 16. brigada je imala 6 mitraljeza i 30 puškomitraljeza.

¹⁷ Arhiv VII, reg. br. 34/7, k. 907.

. . . Mirovanje smo iskoristili da osposobimo teško oružje za pokret. Pribavljeni su konji, samari itd. Vršena je obuka na teškim oružjima i na teškim mitraljezima, iz ratne službe, patrolne i izviđačke službe, borba protiv aviona, kretanje (prelaz preko prepreka), a iz borbene obuke: napadi na utvrđene položaje, borba u naseljenim mjestima . . .¹⁸ itd.

U izvještaju se takođe konstatira da je 4. divizija iz ofenzive izašla prorijeđena i da se njeno brojno stanje smanjilo na svega 2850 boraca, zbog čega su poduzete mjere za mobilizaciju. »Pošto mobilizacija na stari način, tj. samo pozivima da se novi borci dobrovoljno jave, nije uspijevala, mi smo morali formirati mobilizacione komisije, koje su s četom, negdje s bataljonom, prolazile kroz sela i vršeći propagandu izvršile političku pripremu, a zatim i samu mobilizaciju. Po završetku takve mobilizacije brojno stanje divizije popelo se na 4200 ljudi. Među tim novim borcima nalazi se priličan broj onih koji dobrovoljno nikad ne bi došli.«¹⁹

Ovako uspješno izvršena mobilizacija novog ljudstva i znatne količine zaplijenjenog oružja omogućile su ojačanje i bolju strukturu jedinica. Mobilizacijom i zaplijenjenim oružjem je, na primjer, omogućeno da svaka brigada formira mitraljesku četvu takve vatrene moći da u borbi bataljonima može dodijeliti po dva teška mitraljeza kao ojačanje. Svaka brigada je mogla formirati i bolničku četvu, pionirski vod i diverzantsku grupu.

Veza je i nadalje ostala na nivou kurira, a tu i tamo jedinice su mogle uspostaviti i telefonske veze.

O rasporedu i stanju u 16. brigadi u izvještaju stoji:

»XVI brigada nalazi se na položajima prema s. Drenovac. To je brigada koja je najslabije opremljena. Gola i bosa, pa istovremeno ima najviše bolesnih od tifusa. Bosih ima preko 200, a od tifusa je oboljelo oko 160. Njoj će trebati najveća pomoć u svakom pogledu, a što se tiče odjeće i obuće, to ćemo riješiti u novoj akciji. Borci i sta-

¹⁸ Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13, str. 45.

¹⁹ Isto, Arhiv VII, reg. br. 32/3-105.

rješine ove brigade spremni su za borbu i zahtijevaju da ih se šalje na uporišta, kako bi mogli svući neprijateljsku vojsku i obući se.«²⁰

U izvještaju Glavnog štaba Hrvatske predlaže se i novi štab 16. brigade. Prema novom predlogu,²¹ novi štab bi bio ovako sastavljen: komandant Đuro Dulić, politički komesar Ivo Senjug Ujak,²² zamjenik komandanta Milan Joka, zamjenik političkog komesara Franjo Knebl, načelnik štaba Mijo Bobetko.

*

Iz ofenzive »Braun« 16. brigada je izašla prilično prorijedena, ali znatno bolje naoružana. Kaleći se u svakodnevnom borbama s nadmoćnijim neprijateljevim snagama, borci i rukovodioci su naučili da u ovakvim situacijama treba braniti svoje položaje dok je to moguće tako da obrana uvijek ima ofenzivne odlike i da vještim manevriranjem bataljona i četa neprijatelja uvijek udara sa strane s koje se on najmanja nada.

Primjenjujući manevar, brigada je u ovoj ofenzivi izbjegavala sukobe sa nadmoćnijim snagama neprijatelja, ali je uvijek težila da ga u pogodnom trenutku, sasređenim snagama, razbija po dijelovima, a kad je to moguće i uništava.

Brigada je iz ofenzive izašla brojčano oslabljena i prilično iscrpena, ali su oteto oružje i stečeno iskustvo učinili da je ona i prije mobilizacije i popune novim ljudstvom bila jača.

²⁰ Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13.

²¹ Ovaj prijedlog nije realiziran u cjelini. Đuro Dulić je postao komandant, Ivo Senjug Ujak politički komesar, Franjo Knebl zamjenik komesara, za načelnika štaba je postavljen Milan Popara Selja a dužnost zamjenika komandanta nešto kasnije je preuzeo Lazo Dragaš.

Izjava general-potpukovnika Đure Dulića.

²² Narodni heroj. Poginuo kod Grubišnog Polja 22. listopada 1944. kao komandant 12. brigade.

Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13.

Izvršeni zadaci i opravdano povjerenje ulili su svakom borcu i rukovodiocu takvu sigurnost da su oni bili uvjereni da — poslije desetodnevnog kaljenja u ofenzivi »Braun« i natčovječanskih napora koje su imali — mogu učiniti i više.

Uskoro, to će dokazati i na djelu.

TRECI NAPAD NA UPORIŠTE U VOČINU²³

Nakon ofenzive »Braun« neprijatelj je ponovo uspostavio uporište u Voćinu. Ovog puta u njemu su se utvrdili domobrani 1. bataljona 1. brdskog puka 1. brdske divizije. Njih oko 600 sa dva topa, 2 teška minobacača, nekoliko teških mitraljeza i 40 puškomitraljeza,²⁴ nadali su se da će se ovog puta održati iako je Voćin bio duboko u slabodnoj teritoriji. Radi toga su se dobro utvrdili, posebno na uzvišenjima Prevendi i čuviku iznad Voćina, zvanom Turski grad. (Sekcija Podravska Slatina 1:100.000).

Radi likvidiranja uporišta u Voćinu štab 4. divizije naređuje podređenim jedinicama da se pripreme za napad na uporište. Pored jedinica divizije, za ovu akciju su angažirani 1. i 2. odred Treće operativne zone. U zapovijesti²⁵ štaba 4. divizije regulirano je da na uporište napada pet bataljona (tri bataljona iz 17. i dva iz 16. brigade). Sve ostale snage obrazuju spoljni obruč oko uporišta i obezbjeđuju napad.

Pripreme su počele tri dana ranije od početka napada na uporište. Petog svibnja štab divizije je u posebnoj zapovijesti naredio da se 17. brigada prebaci južno, a 16. bri-

²³ Prvi put ovo uporište je oslobodila 12. brigada u studenom 1942. godine, ali su ga neprijateljeve snage ubrzo povratile. Početkom siječnja oslobodile su ga jedinice 4. divizije. U drugoj polovini ožujka na početku ofenzive »Braun« neprijateljeve jedinice ponovo su ušle u Voćin.

Isto, knj. 10, d. 28, 46, 48, 50 i knj. 11 d. 11.

²⁴ U izvještaju štaba 4. divizije stoji da je bilo 630 domobrana, 2 brdska topa 65 mm., 4 teška minobacača, 4 teška mitraljeza i oko 28 puškomitraljeza. U istom izvještaju se tvrdi da je zarobljeno 5 teških mitraljeza, što znači da ih je bilo najmanje 5.

Isto, knj. 16, dok. 14 i 61.

²⁵ Isto, knj. 15, dok. 14; Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 907.

gada zapadno od Voćina. Tog dana, poslije podne, jedinice 16. brigade prebacile su se na položaje: Dujanova kosa — Crni vrh (k. 805) — Petlova noga²⁶ (desetak kilometara zapadno od uporišta Voćin). Pored toga, brigadi je naređeno da ponese što veće količine suhe hrane i benzinskih boca. U istoj zapovijesti regulirano je u koje će vrijeme štabovi 16. i 17. brigade izići na izviđanje — svaki na svom pravcu. Štab 16. imao je zadatak da izvidi pravce kretanja do uporišta i prilaze uporištu, kao i objekte koje će njeni bataljoni napadati — sve sa zapadne i sjeverne strane. Štabu 17. brigade, pored toga, naređeno je da prilikom izviđanja s komandantom minobacačkog diviziona precizira sadejstvo teškog oružja i pješadije,²⁷ ali sve sa istočne i jugoistočne strane.

Šestnaesta brigada dobila je zadatak da napada s južne i istočne strane, a glavni udarac i koncentraciju vatre minobacača i teških mitraljeza treba da usmjeri na Turski grad i mjesni park u cilju stvaranja otvora u neprijateljevoj obrani i njegova iskorištenja za ubacivanje jedinica u uporište.²⁸

U svom naređenju²⁹ je štab 16. brigade odredio da: 1. bataljon s jednom svojom četom postavlja zasjedu na k. 267 i na putu zapadno i istočno od te kote, s tim što se dio snaga, koje se raspoređuju istočno od k. 267 spušta na put Voćin—Hum sa zadatkom da neprijatelju spriječe bijeg iz Voćina ako krene na tu stranu.

S ostale tri čete napada rovove sjeverno od Prevende i pristupa likvidaciji uporišta u Prevendi. Za izvršenje zadatka ovom bataljonu su dodijeljena 2 teška minobacača, 3 teška mitraljeza i 7 puškomitraljeza. Lijevo od ovog bataljona napadali su bataljoni 17. brigade, a desno 2. bataljon 16. brigade.

Drugi bataljon nanadao je sa zapadne strane Turski grad i Prevenu. Njemu su dodijeljena 2 teška mitraljeza i 5 puškomitraljeza. Zajedno s 2. bataljonom napadao je Turski grad i bataljon iz 17. brigade. Posade teških mitra-

²⁹ Arhiv VII, reg. br. 23/2, k. 907.

²⁷ Isto, reg. br. 23/2, k. 907.

²⁵ Isto, reg. br. 7-1, k. 892.

²⁹ Isto, reg. br. 3-1/1, k. 1296.

ljeza imale su zadatak da štite podilaženje boraca gradu, a nakon likvidacije i zauzimanja utvrđenja Turskog grada da na njemu postave nove položaje i bataljonu 16. i bataljonu 17. pomognu pri likvidaciji utvrđenja na Kalvariji i Prevendi.

Treći bataljon je podijeljen. Dvije čete su određene u divizijsku, a jedna u brigadnu rezervu. Prateća također. Tri teška mitraljeza i 2 minobacača dodijeljeni su 1. bataljonu, a 2 teška mitraljeza u sastav 2. bataljona. S prvim dijelom išao je komandir čete, a s drugim komesar.

Bolnička četa je imala zadatak da organizira brigadno previjalište, da uputi sanitetske patrole 1. i 2. bataljonu i da pripremi dovoljan broj kola za evakuaciju ranjenika u selo Kuzmu.

Početak napada određen je za 8. svibanj u zoru, a otpočeće na znak bijele, zelene i crvene rakete.

Određeni su znaci raspoznavanja i naređeno je da se jedinice ne povlače bez pismenog naređenja.

Mjesto štaba brigade određeno je na putu Voćin — Hum.³⁰

Istog dana nakon izdavanja zapovijesti za napad štab 16. brigade izdaje i nadopunu³¹ zapovijesti komandiru prateće čete i štabu 1. bataljona.

Pošto su u međuvremenu otkriveni bunker i na k. 267 i na putu od k. 267 — k. 308, ova četa je dobila zadatak da svu vatru koncentrira na njih.

U nadopuni naređenja štabu 1. bataljona stoji: »Streljačke jedinice rasporediti na ovaj način: jednom četom napadati sa zapadne strane jevrejskog groblja, drugom četom sa sjeverne strane jevrejskog groblja (od puta Hum—Voćin), trećom četom da se odmah spušta u pravcu kuće gdje je smješten stožer (komanda) i nastoji u prvom naletu likvidirati štab . . .«³²

O sadejstvu teških minobacača odnosno mitraljeza i pješadije u nadopuni naređenja se kaže:

³⁰ Isto.

³¹ Isto, reg. br. 3-2/1, k. 1296.

³² Isto.

»Koristeći vatru teških oruđa za privlačenje i čim prestanu djelovati minobacači i artiljerija (jedna haubica i pt top — primjedba autora) izvršiti snažan juriš. Napominje se da su bunker i opasani bodljikavom žicom...»³³

Napad je otpočeo 8. svibnja u 4,25 sati poslije pripreme koju su izvršili teški minobacači i haubica.³⁴ Prvi bataljon 17. brigade, koji je nastupao sa istočne strane putem Ceralije — Voćin, probio je obrambeni pojas i ušao u uporište s te strane do samog centra grada. Prvi bataljon 16. brigade na prvom naletu, uz podršku vatre teških minobacača, likvidirao je bunkere na svom pravcu, istjerao neprijatelja iz njih i uspio doprijeti do crkve. Kako je prodor bio dubok, a snage relativno male (jer u uporište nisu ubačene nove snage),³⁵ zbog snažnog pritiska neprijatelja ubrzo je došlo do povlačenja 1. bataljona. Nakon toga bataljon se sudio i ponovo pokušao zauzeti bunkere, ali mu to nije uspjelo i do mraka je ostao na polaznom položaju.³⁶

U svom prvom pokušaju nije uspio ni 2. bataljon. I njegove snage, tučene jakom minobacačkom i mitralješkom vatom, povukle su se na polazne položaje, gdje su ostale sve do 22,00 sata.

Poslije takvog ishoda prvog napada štab divizije je donio odluku da se izvrše pripreme za noćni napad, da se on ubrza i da ne prestaje do konačne likvidacije uporišta.³⁷

Novi napad je predviđen za 21 sat, ali je naređenje u jedinice stiglo tek u 21,30 sati, te je napad pomjeren za 23 sata. Tada je otpočela odlučna i teška borba (neprijatelj je u toku sedmosatne noćne borbe ispalio preko 1000 mina iz teških minobacača i 260 granata iz topova).

Od prvog trenutka borba je bila žestoka, ali su bataljoni i 16. i 17. brigade ubrzo uspjeli izvršiti prodore u grad i opet dostići liniju na koju su izbili u jutarnjem napadu.

³³ Isto.

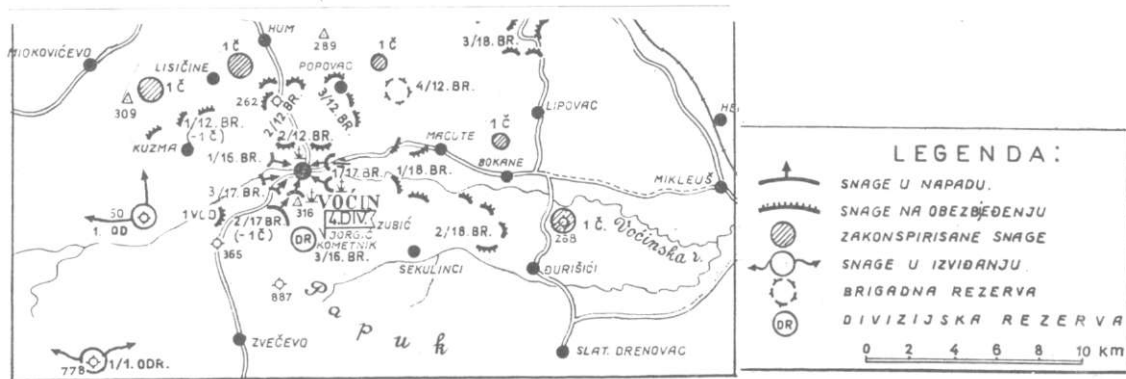
³⁴ Zbog guste magle top nije upotrebljen.

³⁵ U uporište su se probili i dijelovi 17. NO brigade, ali su zbog jake neprijateljeve vatre vraćeni na polazne položaje.

Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 44.

³⁸ Isto, dok. 34, str. 125—127.

³⁷ Isto, dok. 26.

Brigada u trećem napadu na neprijateljevo uporište u Voćinu, svibanj 1943.

U ponovljenom napadu najbolje se snašao 2. bataljon 16. omladinske brigade. Pod zaštitom mraka bataljon se odmah poslije 23 sata privukao na nekoliko stotina metara sa zapadne strane utvrđenja Turski grad i tu se pritajio.

Neprijatelj ga je otkrio, i na dostignutoj liniji, »držao« pod vatrom nekoliko sati. Kako čete 2. bataljona nisu reagirale i odgovarale na vatru neprijatelja, posada Turskog grada je smatrala da je bataljon napustio svoj položaj pa je i svu pažnju i vatru koncentrirala na 1. i 2. bataljon 17. brigade. Pred zoru je 2. bataljon 16. brigade iskoristio zauzetost neprijatelja na istočnoj strani i snažnim naletom upao u Turski grad. Odlučnost je urodila plodom i bataljon je, gotovo bez gubitaka, izvršio zadatak. U ovoj borbi iz 16. brigade najviše su se istakle 1. i 2. četa 2. bataljona.³⁸

Poslije uspjelog prodora 1. bataljona 16. i bataljona 17. brigade, a nakon pada Turskog grada, neprijatelj napušta okolne položaje, prvo s južne i zapadne strane, a neposredno iza toga i cijelo uporište. Povlačenje neprijatelj izvodi prilično organizirano, a usmjerio ga je u pravcu Huma, gdje su ustaše, a kasnije i Nijemci, pokušavali da probiju položaje 18. brigade i omoguće voćinskoj posadi izvlačenje iz naše blokade. Poslije povlačenja neprijatelja iz Voćina u njemu je nađeno samo 10 ranjenih domobrana. Teško oružje i kamione neprijatelj je također ostavio u nadi da će se lakše izvući, ali se u tome prevario.

Bježeći na sjever, domobrani su naišli na jedinice 12. brigade, koje su ih u velikom broju zarobile.

Slijedeća dva dana, tj. 9. i 10. svibnja, 12. i 18. brigada su vodile borbe sa neprijateljevim jedinicama koje su i dalje pokušavale da se probiju u Voćin.³⁹ Devetog svibnja jedinice 16. i 17. brigade izvlače zadobijeni plijen iz Voćina, a idućeg dana, po naređenju⁴⁰ štaba 4. divizije, raspoređuju se u Voćinu, Kuzmi i na visu Petrovoj nozi. Štab brigade ostao je u Voćinu.

Istom ovom naredbom štab divizije je odredio i podjelu plijena, a posebno podjelu odjeće i obuće. Regulirano

³⁸ Isto, dok. 34, str. 127.

Isto, dok. 46.

⁴⁰ Arhiv VII, reg. br. 29/2, k. 907.

je i slanje zarobljenika (vojnici u Sekulinca, a oficiri u komandu Papučko-krndijskog područja, u Slatinski Drenovac).

Za 24 sata žestoke borbe u Voćinu i njegovoj okolini zarobljeno je 180 neprijateljevih vojnika⁴¹ i 4 oficira. Ubijeno je 60 neprijateljevih vojnika, a blizu 100 ih je ranjeno.⁴² Zaplijenjena su dva brdska topa 65 mm, jedan laki i 4 teška minobacača, 5 teških mitraljeza, 14 puškomitraljeza, 5 automata, 150 pušaka, 1000 granata za brdske topove, preko 700 mina za teške i 200 za lake minobacače i oko 150.000 metaka za puške i puškomitraljeze.

Pored toga zdrugovci su u uporištu ostavili 70 teglećih, tovarnih i jahaćih konja, trupnu komoru, kancelariju sa povjerljivim aktima, te mnogo ostalog ratnog materijala i prehrambenih artikala.

U borbama za Voćin 16. brigada je imala 14 mrtvih i 48 ranjenih, a 17. brigada 29 mrtvih i 65 ranjenih. Ukupno 43 mrtva i 113 ranjenih.⁴³ Ovako visoku cijenu pobjede brigade su platile najviše zbog toga što je izostalo iznenađenje i što je zbog magle izostala potpunija artiljerijska priprema.

I pored učinjenih propusta, uspjeh je veliki i štab divizije već 11. svibnja upućuje borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima pismo u kome, između ostalog, piše: »Drugovi XVI brigade, u borbi za treće oslobođenje Voćina vi ste pokazali primjerno junaštvo povezano sa ratnim lukavstvom. Vašom borbenošću i okretnošću, lukavstvom i sposobnošću likvidirali ste najtvrdje neprijateljsko uporište Turski grad i time ste omogućili i konačnu pobjedu.«⁴¹

⁴¹ Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 36.

⁴² Gubici neprijatelja, prema njegovim podacima, uveliko se razlikuju od naših izvora.

Arhiv VII, reg. br. 12/1-34, k. 23.

U naknadnim izvještajima se tvrdi da gubici posade Voćina iznose 40 mrtvih (među njima i 1 oficir), 33 ranjena, 63 zarobljena (3 oficira) i 51 nestao (2 oficira).

Arhiv VII, reg. br. 16/1-29 k. 23.

⁴³ Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 34 i 44.

⁴⁴ Arhiv VII, reg. br. 4-1/12, k. 907A.

Poslije uspjelog napada na Voćin 16. brigada na tom sektoru ostaje dva dana, a nakon toga, preko Koreničana, odlazi na Bilo-goru⁴⁵ i razmješta se u sela Jasenaš, Bakovac i Veliki Miletinac. Dolaskom na novi sektor⁴⁶ brigada odmah sređuje i učvršćuje svoje redove. Izvodi se obuka u svim vidovima, a partijsko-politički radnici neumorno organiziraju mitinge i održavaju usmene novine. U to vrijeme izlazi brigadni list »Crvena zvijezda«. Pišu se zidne novine, a u nekim bataljonima i džepne. U te dane živnuo je i kulturno-prosvjetni rad.⁴⁷ Naročito je dobar rad s nepismenima. Na sportskom planu, između ostalih takmičenja, najaktivniji su bili nogometaši. Odigravane su utakmice između bataljona, a s njima se takmiči i ekipa formirana iz prištapskih jedinica. U isto vrijeme, uz sve ove aktivnosti, borci pomažu narodu u poljoprivrednim radovima.

Vršene su i manje akcije, kao: napadi na prugu i njeno rušenje, zasjede na drumovima i brzi prepadi na isturenije neprijateljeve jedinice, i neprijatelj je često uznemiravan u obližnjim uporištima. Brigada je bila posebno uporna u akcijama rušenja i onesposobljavanja željezničke pruge i rušenja komunikacija. Pored toga, sve mjere su preduzete da se dođe do novog naoružanja i do što većeg broja novih boraca, jer se u to vrijeme uveliko radi na formiranju slavonskog korpusa.

Za vrijeme boravka brigade na ovom sektoru njen komandant i politički komesar odlaze na nove dužnosti. Komandant brigade Rade Knežević otišao je za zamjenika komandanta 12. divizije, a njegovu dužnost je primio Duro Dulić. Politički komesar brigade Marijan Cvetković otišao je za komesara 12. divizije, a na njegovo mjesto došao je Ivan Senjug Ujak, koji je dotad bio na dužnosti u 12. brigadi. Tih dana u 16. brigadu je došao i Franc Knebl, za zamjenika komesara brigade.

Trinaestog svibnja 1943. godine, na savjetovanju štaba 4. divizije i štaba 3. operativne zone, odlučeno je da se

⁴⁵ Isto, reg. br. 32/2, k. 907.

⁴⁶ Odlaskom jedinica divizije sa sektora Voćin, neprijatelj je ponovo ušao u ovo selo, ali se u njemu nije zadržavao. Ovo selo neprijatelj je napustio već 19. svibnja 1943. godine.

⁴⁷ Isto, reg. br. 52/4 k. 907.

u slučaju nove ofenzive neprijatelja iskopaju i urede tajni bunker u koje će se moći smjestiti svi ranjeni i bolesni drugovi i drugarice. Za to je iskorišten boravak 16. brigade na Bilo-gori, ona je dala 60 boraca, članova KPJ, Skoja i kandidata KPJ, koji će 20—30 dana raditi na izradi bunkera. Uporedo s izgradnjom bunkera preporučeno je štabu brigade da na svom sektoru izvrši što više ekonomskih akcija zbog spremanja rezervi hrane za bunkere, odnosno za drugove i drugarice koji u njih budu smješteni. Pored prikupljanja hrane, i ovog puta su upozorene sve starješine da se još više brinu za uvjete smještaja ranjenih i bolesnih u bunkerima.⁴⁸

Prvih dana svibnja Glavni štab Hrvatske planira⁴⁹ formiranje novih brigada, divizija i korpusa, te predlaže da se na sektoru Slavonije, pored postojećih, formiraju i 21. i 22.⁵⁰ brigada. Rok za formiranje svih tih jedinica bio je 17. svibanj. Tog dana štab 1. slavonskog korpusa NOV i PO Hrvatske izdaje dvije naredbe. U naredbi broj 2/43 riječ je o formiranju 10. divizije,⁵¹ a u naredbi br. 3/43 o formiranju 21. brigade.⁵²

Formiranjem novih jedinica i odlaskom komandanta i političkog komesara 4. divizije u štab korpusa, u izvještaju štaba 4. divizije Glavnom štabu Hrvatske predloženo je da novi štab⁵³ divizije sačinjavaju ovi drugovi: Milan Stanivuković,⁵⁴ komandant; Marijan Cvetković, politički komesar; Rade Knežević, zamjenik komandanta; Franc Inkret, načelnik štaba; Ivan Turčinović, obavještajni oficir.

⁴⁸ Isto, reg. br. 25/24, k. 907A.

⁴⁹ Zbornik, tom V, knj. 15, dok. 13, str. 45—54.

⁵⁰ Formiranje ove brigade bilo je u planu, ali se od toga odustalo.

Isto.

⁵¹ Isto, dok. 53, str. 174—175.

⁵² U vojnom smislu ova brigada nije tada formirana. Njeno stvarno formiranje trebalo se obaviti 21. svibnja, ali ono iz objektivnih razloga ni tada nije izvršeno. Brigada je formirana 24. svibnja. Šesnaesta brigada je za formiranje 21. brigade dala svoj 3. bataljon.

Isto, dok. 13, str. 52.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Narodni heroj, poginuo 28. prosinca 1944, u borbi protiv Nijemaca, »Čerkez« i ustaša, kao komandant 12. divizije.

Pored 16. brigade u sastavu 4. divizije bile su još 12. i 18. brigada.

Za razliku od 16. brigade, koja je boravila na Bilo-gori, ostale snage 4. divizije otišle su u suprotnom pravcu i raspoređuju se u selima na planini Krndiji, gdje će ubrzo dobiti i prvu zapovijest štaba tek stvorenog slavonskog korpusa za napad na neprijateljeva uporišta u Kaptolu i Kutjevu.⁵⁵

Taj napad su 27. i 28. svibnja izvele jedinice 4. divizije (bez 16. brigade), jedinice 10. divizije,⁵⁶ te minobacački divizion i haubička baterija pri štabu korpusa.

Krajem svibnja 1943. sve slavonske jedinice započiju čišćenje Požeške kotline i za šest dana su oslobodile ova mjesta: Kaptol, Vetovo, Kutjevo, Kulu, Bektež, Darkovac, Ljeskovac, Caglin, Ferovac i Majur. Nakon toga sve jedinice se prebacuju u Podravinu, gdje oslobađaju selo Motičinu i vrše napad na Našice.⁵⁷

Za to vrijeme 16. brigada je vezivala neprijatelja na području Bilo-gore i izvodila manje akcije: zasjede, rušenje pruga, tt linija, miniranje i zaprječavanje na putevima.

Pored akcija manjeg opsega, 16. je imala i nekoliko okršaja s Nijemcima i domobranima. Najznačajniji je sukob s njemačkim dijelovima koji su izašli iz uporišta u Velikoj Pisanici i Velikom Grdevcu. Njihov cilj je bio nasilno izviđanje položaja 16. brigade, raspoređene u Šibeniku, Cremušini i Marinovoj Kosi. U kratkom ali žestokom sukobu, više žrtava je imala 16. brigada. Ipak Nijemci su natjerani u bijeg. Samo ispred 1. bataljona neprijatelj je bstavio 8 mrtvih i ranjenih. U borbi se posebno istakao zamjenik komandanta bataljona Mijo Butković, koji je s nekoliko drugova rastjerao manju grupu Nijemaca. Tom prilikom ranjen je vodnik Kutrovac, jedan od najboljih boraca i komandira u brigadi.

⁵⁵ Isto, dok. 77 i 84.

⁵⁶ Ovu numeraciju divizija je imala do 17. listopada 1943, kada je naredbom Glavnog štaba Hrvatske, a po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, dobila naziv 28. divizija.

Arhiv VII, reg. br. 33/3, k. 106.

⁵⁷ Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 13, str. 41—44.

Boravak na Bilo-gori iskorišten je za vojnu i političku⁵⁸ obuku. Održavajući vojničke sastanke u bataljonima, došlo se do zaključka da jedinice u Slavoniji, za razliku od jedinica u ostalim krajevima naše zemlje, imaju u borbama relativno veće gubitke. Analize su pokazale da je osnovni uzrok u načinu prebacivanja boraca u napadu i nedovoljno korištenje konfiguracije zemljišta, ali i nedovoljna podrška automatskog oružja u vrijeme prebacivanja pojedinaca, grupa i manjih jedinica.

Također je uočeno da se u obrani potcjenjuje upotreba vojničkog ašovčića i kopanje rovova. Ima bataljona u kojima čak nijedan borac nema ašovčić. Zaključeno je da se ovaj nedostatak odmah otkloni da se u što kraćem roku jedinice snabdiju ašovčićima — prvo puškomitraljesci, a onda da i svaka desetina ima 2—3 ašovčića.⁵⁹ Zahtijevano je da svako odeljenje ima lopatu ili motiku i da se ubuduće svi borci ukopavaju na položajima s kojih se brane.

Tridesetog svibnja u jedinice divizije stiglo je pismo⁶⁰ političkog komesara korpusa u kojem su naznačena osnovna načela i zadaci koji stoje pred političkim radnicima u jedinicama. Pismo je odlično poslužilo za politički rad u brigadama, a posebno u bataljonima i četama. Prorađeno je sa svim komesarima i delegatima vodova.

Ubrzo je štab korpusa organizirao i jednomjesečni kurs za rukovodeći kadar brigade,⁶¹ koji je otpočeo u lipnju, a održan je u Zvečevu.

Drugog lipnja kod sela Nove Klopčice jedna četa 16. brigade imala je manji sukob s domobranima. Žrtava nije bilo ni na jednoj strani, ali je četa nakon toga zaposjela ovo selo, u kome su se dotle nalazili domobrani.

Poslije ove borbe brigada se premješta prema Bjelovaru i s jednim bataljonom organizira napad na četu domobrana, utvrđenu u selu Bedenički. U napadu su učestvovala dvije čete. Već u prvom naletu one su razbile neprijatelja i upale u napuštene bunkere. Umjesto da nastave gonjenje, čete su se zadržale u bunkerima i zabavljene

⁵⁸ Arhiv VII, reg. br. 15-3, k. 908.

⁵⁹ Isto, reg. br. 6-1/5., k. 892.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto, reg. br. 5-1/5, k. 892.

oko prikupljanja plijena dozvolile da se domobrani organizirano povuku i da u osnovnoj školi, vrlo čvrstoj zgradi, organiziraju obranu. Pred školom je bio brisani prostor, pa bi napad, bez teškog oružja, iziskivao osjetne žrtve. Zbog toga je komandant bataljona obustavio napad i čete povukao. Glavni zadatak (uništenje neprijateljeve žive sile) nije izvršen.

Odmah iza toga Nijemci su jačim snagama krenuli na Bilo-goru, ali su udarili u prazno, jer se 4. srpnja 16. brigada, kod sela Ivanske (13 km južno od Bjelovara), prebacila iz Bilo-gore u Moslavinu.

Izbjegavajući sukob s nadmoćnijim njemačkim snagama koje su krenule na Bilo-goru, jedinice 16. brigade nastojale da na novom terenu, zasjedama i drugim oblicima borbe, nanesu gubitke neprijatelju, a i da ga neprekidnim uznemiravanjem navode na borbe koje po mjestu i vremenu odgovaraju brigadi.

Boravak 16. brigade u Moslavini bio je od velikog vojnog i političkog značaja, jer su u ovaj kraj naše jedinice rijetko dolazile. Dobro obaviješten o kretanju 16. brigade, neprijatelj se zatvorio u uporišta i iz kojih nije izlazio. Seljaci su najvećim dijelom bili naklonjeni NOP-u. Ipak je neprijatelj našao i neke doušnike koji su mu javljali o pokretima brigade.⁶² Osim toga, iz straha da ne pokrene Nijemce i ustaše u ofenzivu na sela u kojima se nalazi brigada, mnogi seljaci su se držali pasivno i nastojali da ostanu po strani i ne zamjere se »zvaničnoj vlasti«. Oni su osuđivali ustaše, njihovu politiku i postupke, ali su na razne načine ispoljavali želju da ih i partizani ostave po strani. Pored iskonske želje da se održe na svojoj njivi, kod nekih se osjećao i utjecaj politike »čekanja«, koju je vodio Vlatko Maček⁶³ i vodstvo HSS.⁶⁴

⁶² Isto, reg. br. 6/1, k. 24.

⁶³ Dr Vladimir Maček, advokat, građanski političar i publicist, poslije smrti Stjepana Radića vod bivše HSS. U toku drugog svjetskog rata odobravao ustašku politiku.

⁶⁴ Hrvatska seljačka stranka, osnovana 1904, kao seljačka i malogradanska stranka. Do 1928. vođa je Stjepan Radić, a kasnije Vladimir Maček.

U neprijateljevu izvještaju⁶⁵ od 5. lipnja stoji da je 16. brigada »još uvijek« na području Velika Trnovitica — Trnovitički vinogradi — Ruškovac — Nova Ploščina, a od 7. lipnja: »... neprijateljske snage sa područja oko Velike Trnovitice i Popovca prebacile su se u sela: Dišnik, Kapelicu, Rogožu, Bršljanicu.«⁶⁶

Na ovom sektoru brigada se zadržala veoma kratko, a onda, poslije napornog marša pored sela Velikih Zdenaca i Grubišnog Polja, 8. lipnja izbila je u selo Veliku Barnu (desetak kilometara sjeverozapadno od Grubišnog Polja). Ovaj marš se ubraja u jedan od težih marševa: brigada je bez zastanka prevalila put od preko 30 km. Njen 1. bataljon je imao i borbu u susretu sa domobranima iz Grubišnog Polja, koji su tog jutra izašli i krenuli prema Velikoj Barni. Cilj neprijatelja je bio pljačka okolnih sela, a pravac kretanja: Grubišno Polje — Obrova šuma⁶⁷ — Mala Barna — Obrova šuma⁶⁸ — s. Topolovica.

Do borbe u susretu došlo je na ulazu u Veliku Barnu, tačnije — na samom groblju ovog sela. Prvi su krenuli u napad domobrani iz 3. bojne 4. pukovnije, ali ih je naš 1. bataljon odbio. Pošto je izdržao i drugi njihov napad i zaustavio ih, a zatim prešao u protivnapad, natjerao je domobrane u bjekstvo. Predvođene svojim hrabrim komandirima, čete 1. bataljona, odmah otpočinju goniti domobrane, a vratile su se tek kad su oni umakli u Grubišno Polje.⁶⁹

Nekoliko sati nakon borbe 6 njemačkih aviona tipa »štuka« bombardovali su Obrovu šumu, ali u njoj tada nije bilo partizana.

⁶⁵ Arhiv VII, reg. br. 6/1, k. 24.

⁶⁸ Isto.

⁶⁷ Odnosi se na Obrovu šumu južno od Male Barne.

⁶⁸ Odnosi se na Obrovu šumu sjeverno od Male Barne.

⁶⁹ O ovoj borbi Zapovjedništvo 1. gorske divizije u svom izvješću od 9. lipnja 1943. godine piše: »Nakon teške borbe obkoljene novopridošlim jakim neprijateljskim snagama iz Velike Peratovice (što nije tačno — primjedba autora) i zapadnog dijela Velike Barne Vinogradi, bojna se je morala povući i probijajući se neprekidno do sjeveroistočnog ulaza u Grubišno Polje«. U ovom izvješću se navodi da je Treća bojna imala 3 mrtva, 10 ranjenih i 2 nestala vojnika.

Arhiv VII, reg. br. 9/1-20, k. 24.

Nakon ovog sukoba s neprijateljem 1. bataljon se priključuje brigadi u selu Velikoj Barni, gdje sve jedinice ostaju 24 sata na odmoru, tj. do polaska na rušenje željezničke pruge Koprivnica—Virovitica. Između željezničkih stanica Vukosaljevica — Pitomača brigada je 10/11. lipnja porušila prugu na četiri mjesta.

Jedinice 16. brigade noću 12/13. lipnja napadaju uporište u Suhopolju nedaleko od Virovitice. Već poslije prvog naleta boraca 16. brigade domobrani su se razbježali, a 17 ih se predalo. Među njima je bio i jedan oficir. Tom prilikom zapaljena je stanična zgrada, 3 skladišta i 8 vagona. Naknadno je uništena i zgrada pošte, a onda su se sve jedinice povukle u Dapčevicu i Lončaricu.

U Dapčevici i Lončarici 16. brigada je ostala do 27. lipnja i tu sačekala ostale jedinice 4, odnosno sad već 12. divizije. Dva dana kasnije, po naređenju Glavnog štaba Hrvatske,⁷⁰ i Šesnaesta je preimenovana u Omladinsku brigadu »Jože Vlahović«⁷¹ i taj će naziv nositi do kraja rata.

Povodom ovog preimenovanja, u naredbi Glavnog štaba Hrvatske između ostalog stoji: »Štab XVI brigade treba da povuče u svoje jedinice sve borce omladince Zagrepčane iz drugih jedinica XII divizije, osim rukovodilaca«. To je odmah i učinjeno, pa je brigada u početku nazvana Zagrebačka omladinska brigada »Jože Vlahović«.⁷²

Dolaskom 12. i 18. brigade na Bilo-goru otpočele su pripreme za predstojeći marš divizije na Kalnik, naređen od Glavnog štaba Hrvatske. Zadatak Omladinske brigade je bio da za Kalnik maršira preko Moslavine. No kasnije je to izmijenjeno, pa su sve jedinice krenule preko Bilo-gore⁷³ pravcima Lončarica — Topolovica — Šibenik i Brzaja-vrh Turski grobovi — k. 264 — pruga Bjelovar —

⁷⁰ Dvadeset petog lipnja 1943. godine Štab 2. korpusa je obaviješten da je odlukom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije 4. divizija dobila naziv 12. divizija NOV Hrvatske. Pet dana kasnije preimenovani su i 1. i 2. korpus NOV Hrvatske u 4. i 6. korpus NOV i POJ.

Hronologija, str. 448.

⁷¹ Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 107, str. 299.

⁷² Arhiv VII, reg. br. 1/3, k.881; Zbornik, tom V, knj. 16, dok. 107 str. 299.

⁷³ Arhiv VII, reg. br. 16/99 k.274.

— Kloštar (sekcija Bjelovar 1:100.000) — put Bjelovar —
— Kloštar-put i pruga Križevci — Koprivnica — Sokolac — (sekcija Đurđevac, 1:100.000).

Boravak na Bilo-gori brigada je iskoristila prije svega za oživljavanje partijsko-političkog rada. U tom smislu izvršene su i neke promjene među partijskim kadrovima.

Zbog slabog rada smijenjena su dva sekretara četnih ćelija i jedan sekretar bataljonskog biroa. Dva sekretara četnih ćelija zbog nemarnog rada isključena su iz Partije, a za mnoge je utvrđeno da se više osjećaju kao zamjenici komesara nego kao sekretari, odnosno partijski radnici. Zaključeno je i to da partijske sastanke treba održavati dva puta nedjeljno, a po potrebi i više puta. Pored toga, pred partijske organizacije postavljeni su, kao osnovni zadaci: još bolje upoznati rad izdajničkog vodstva HSS, više učiniti na mobiliziranju novih boraca za NOV, a onda svojim nastupom i djelovanjem, na različite načine, a naročito kulturno prosvjetnim radom, pridobiti i aktivizirati stanovništvo za pomoć NOP-u. U to vrijeme u Omladinskoj brigadi bilo je 166 članova Partije, 69 kandidata i 198 skojevaca. Iako je gotovo svaki drugi borac bio organiziran, još je bilo 295 omladinaca i omladinki koji nisu bili organizirani.⁷⁴

U jedinice Omladinske brigade tih dana stiže i treći broj brigadnog lista »Crvena zvijezda«. Sadržaj je veoma bogat, a u listu pišu najistaknutije starješine. Uvodni članak »Pregled situacije u svijetu i kod nas«, napisao je Marijan Cvetković, Nikola Mraković je pisao »Prvi nastup našeg teškog oružja«. Tu su i napisi: »Voćin je pao«, »Komandovanje«, »Kroz naša sela«, »Kako nastaje borbena pjesma«, itd. U listu »Crvena zvijezda« štampano je i Pismo borcima, komandirima, komandantima i političkim rukovodiocima povodom petomjesečnog staža brigade.

Relativno zatišje Omladinska brigada je iskoristila za kulturno prosvjetni rad u jedinicama. U bataljonima su popunjeni i otpočeli su sa uvježbavanjem pjevački zborovi. Židne novine izlaze redovito, a uporno se radilo s nepismenima, kojih je u brigadi bilo 20. Diletantske akcije uvježbavale su jednočinke: »Borba kod Mrkoplja i Sušnja-

⁷⁴ Arhiv CK SKH. NOB, 5/195 — 196.

ra« i »U firerovom glavnom štabu«. U svakoj četi i u bataljonu zadužena je po jedna drugarica za rad sa ženama, a »Žena u borbi« je bila najvažnija tema.⁷⁵

U vrijeme boravka na Bilo-gori, a po naređenju štaba korpusa,⁷⁶ formirana je četa za borbu protiv pete kolone.⁷⁷ Omladinska brigada je za ovu četvu dala grupu boraca (komandira grupe s automatom i 9 boraca s 8 pušaka i puškomitraljezom). Ova je grupa po naređenju štaba 4. divizije odmah krenula za Vučjak.

Iz sela Lončarice i Dapčevice, nakon dolaska 12. i 18. brigade, Omladinska brigada produžava pokret za Kalnik, gdje će joj se priključiti i staviti pod komandu i Kalnički partizanski odred.

Cilj boravka i akcija 12. divizije na Kalničkom gorju i u Hrvatskom zagorju bili su pokazivanje naše snage, likvidacija manjih uporišta i sprovođenje mobilizacije novog ljudstva za NOV, te pružanje pomoći u rasplamsavanju narodnog ustanka i u kraju gdje se narod, opterećen ustaškom i HSS-ovskom propagandom, držao dosta pasivno i još bio slabo upoznat sa ciljevima i odlikama NOR-a. Uprkos značajnim pobjedama na evropskim i našim ratištima, ovdje su još vladali strah i nevjerica u našu pobjedu.

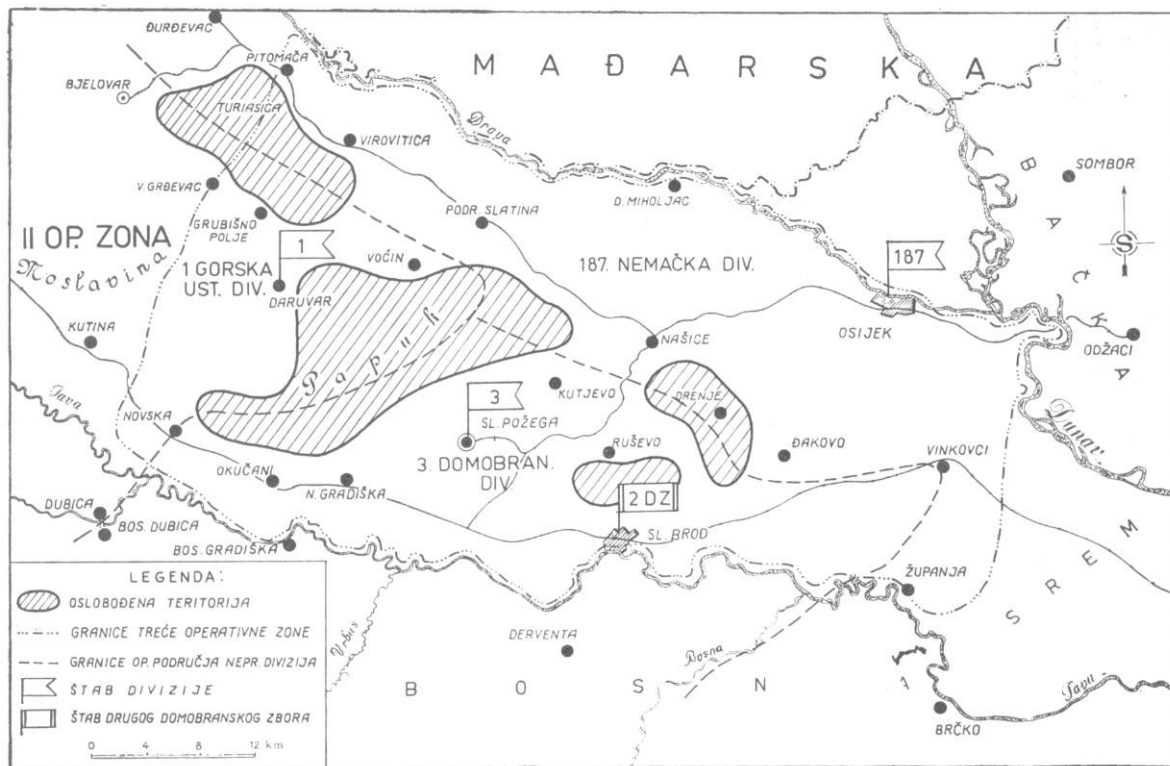
Radi toga štab Omladinske brigade piše podređenim štabovima: »Vodite računa o ponašanju drugova boraca u ovim selima prema civilnom stanovništvu, budući da su ovdje partizani prvi puta u ovolikoj množini došli. Naročitu pažnju obratiti na to da naša vojska zaista ostavi utisak prave vojske u ovim krajevima.«

Iako je već na pomolu pad Italije i, uopće, nazirala se pobjeda, propagandisti HSS uporno propovijedaju politiku čekanja i zahtijevaju od hrvatskog življa potpunu pasivnost. Zbog takve politike je veliki broj hrvatskih mladića prisilno mobiliziran u njemačku vojsku ili ustaško-domobranske formacije, te su slani da ginu po ratištima širom Evrope.

⁷⁵ Arhiv VII, reg. br. 1/1, k. 76.

⁷⁶ Isto, reg. br. 36/2, k. 907.

⁷⁷ Zadatak Cete za borbu protiv pete kolone bio je čišćenje slobodne teritorije od petokolonaša. Ova četa je bila neposredno vezana za Obavještajni centar štaba 3. operativne zone.

Slobodna teritorija Treće operativne zone 30. lipnja 1943.

Kad se sve to ima na umu, onda je jasniji značaj odlaska 12. divizije u ovaj dio Hrvatske. U skladu s tim i pripreme u diviziji bile su svestrane. Formiran je Operativni štab sastava: komandant Mate Jerković, komesar Marijan Cvetković, zamjenik komandanta Milan Stanivuković i načelnik štaba Rade Bulat. Štab je formiran radi rukovođenja operacijama 12. divizije i Kalničkog odreda i radi usmjeravanja predstojećih akcija u sjevernom dijelu Hrvatske.

Izvršene su i temeljne pripreme s borcima za njihov susret i kontakte sa stanovništvom u krajevima kroz koje će prolaziti, a u brigadama je gotovo neprekidno boravio neko od članova štaba divizije itd.

Naređenjem štaba 12. divizije od 22. lipnja, formirani su stalni i privremeni sudovi.⁷⁸ Stalni sudovi formirani su u brigadama, a privremeni u bataljonima — samo za situacije kad je bataljon na nekom zadatku duže vremena, a odvojen je od brigade. Pored sudova koji su sastavljeni od 3 člana (komesar bataljona, komandant bataljona i jedan borac), naređeno je da se odredi i istražitelj koji će sastavljati iskaze sa saslušanja.

⁷⁸ Arhiv VII, reg. br. 4/1, k. 1296.